

VÉRREL ÍRT TÖRTÉNETEK

Hajnóczy Péter: A parancs és más írások

Takács János vásárhelyi evangélikus lelkésznek ajánlom

Sok a még tanulmányokkal kellőképpen körül nem vett és végig nem elemzett Hajnóczy-szöveg a többször kiadottak közt is (hogy csak a magam által rég dédelgett Kék ólomkatonát említsem, benne Andersen mesekezevel); a hagyatéék pedig megjósolhatatlan sokféleséget tartalmaz még a kutató számára. Néhány példa a körvonalazódni látszó témák, szövegek és problémák közül: egy Martinovics-regény tervezete (kivégzés előtti tudatmonológ); a Kossuth-tervek; a Farinha füzetei és A gondnok; a mulatságosan túlzó című 32 oldalas gépirat (Az eperszínű spirálban szálló omega hattyúk vastüdejének páncélkútja), benne megrendítő szövegepizódokkal; a Kabul folyó kézzel újra s újra leírt verse; az újraírandó Hajnóczy-biográfia a feltalált dokumentumokkal; Hajnóczy-szövegek (német, francia stb.) fordításának nyomai; az Akutagawa-hypotext s Hajnóczy többi, még feltáratlan, feldolgozatlan olvasmánya, köztük az amerikai Dél nagy írói: Faulkner, Capote, Flannery O'Connor...

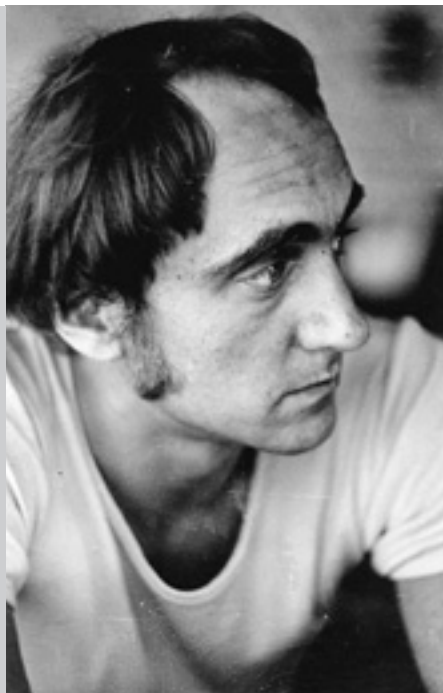
A Hajnóczy-műhelynek nem egy hőmezővásárhelyi tagja is van, sorolom: Gémes Noémi PhD, Bagi Anita, Master képzéses hallgató, közvetlen munka- és szerkesztőtársam, Szilágyi Éva volt BA magyaros hallgató; Pótáriné dr. Hojcsi Zsuzsa tanárnő kiváló intertextuális mikroelemzéssel (Sylvia Plath) képviselteti magát az egyik publikációra előkészített hagyatéki szövegnél, Vakulya Bernadett tanárnő a nehezen olvasható Hajnóczy-szövegek (pl. Farinha) jeles átírója és digitalizálója. A Műhely grafikus, plakátjainak, szórólapjainak készítője ugyancsak vásárhelyi: Pataki Csenge.

A most prezentálandó műhelytanulmány Rákosné Horváth Erzsébet középiskolai tanár, könyvtáros és drámapedagógus tollából való. A szerzőt magam hívtam és biztattam, hogy legyen Műhelyünk tagja, mikor 2010 nyarán egy hosszabb beszélgetés során módomban nyílt az egyik Hajnóczy-szövegről formált újszerű gondolatmenetét megismerni. A *parancs* című kollázsról van szó, s a tanárnő munkahipotézise nyomán a már hagyománnyá vált decemberi kari kiskonferenciát e rejtelmes szövegnek szenteltük.

Jelen dolgozat egy többszörös továbbdolgozás eredménye: A *parancs* vizsgálata mellé más, eddig kiadatlan hagyatéki szövegek zárkóztak fel.

Fogadja olvasónk érdeklődéssel, kíváncsisággal e „folytatódó párbeszédbe” hívó tanulmányt!

Cserjés Katalin
a Hajnóczy-műhely vezetője

HAJNÓCZY PÉTER

(A fotót Mátis Lilla filmrendező készítette.)

Hajnóczy Péter, a „péterek” nemzedékének írója fájdalmasan rövid életű volt. Életműve, különös, kísérletező prózája mégsem zseniális torzó csupán, hanem újabb és újabb értelmezéseket kikényszerítő, élő, eleven „organizmus”.

A parancs címet viselő kisregény a szerző életében megjelent utolsó, azaz negyedik kötetben, a Jézus menyasszonya címűben látott napvilágot 1981-ben.

Ebben a következő vallomást olvashatjuk: „Minden írás közül azt szeretem csupán, amit valaki vérevel írt meg. A vér: lélek, és nem könnyen lehet idegen vért megérteni.”

Hajnóczyt olvasni sohasem könnyű. Nem is lehet az, hiszen ő maga is vérrel írt; szokatlan radikalizmusa szükségszerűen következtet poétikai koncepciójából. Speciális szövegépítkezési eljárással szembesülünk már az első oldalakon is, amely a befogadó számára azonnal olvasói határhelyzetet teremt.

A szöveg nem adja meg magát, nem tárja fel belső összefüggéseit az első olvasásra (sőt talán a sokadikra sem) és így, a jelentéstulajdonítás kikényszerítésével emeli be az olvasót az alkotás folyamatába.

A mű kiszámított enigmatikussága, metaforikus kódoltsága, szerteágazó transztextualitása tehát fokról fokra, jelről jelre haladva kínálja fel újra és újra az olvasóból befogadóvá válás processzusának elfogadását

vagy elutasítását. Nem pusztán szellemi kalandra hív, hanem az „evezz a mélyre” jézusi parancsának beteljesítésére.

Az első bekezdés máris számos ponton, önmagából legalább öt impulzust kibocsátva indít el bennünket. Ezek pedig: 1. „Sötét volt, 2. mint egy fasírtban. 3. A százados mérlegelő pillantást vetett kifogástalan angol szövetből méretre készült öltönyére. Ránézett arany óraláncán függő 4. zsebórájára. 5. „Egy kertész”. Eredjünk a nyomába a főszereplőnek! Ő az, aki a sötétben sétál (vándorol, avagy tévelyeg?). Zakójának bal felső zsebében (a szíve fölött) szinte leheletnyi hártypapírra nyomtatott Biblia, melyet háromszor érint meg, két alkalommal a mutatóujjával. Parancsot vár. Sötétben, sőt koromsötétben jár. Kövessük.

„Sötét volt, mint egy fasírtban... az utca fekete és kihalt... rezzenéstelen tekintettel rötta lépteit... a sötétben valahol nevetve felzokogott egy kisgyermek... természetesen koromsötét volt – ezt látta a százados, aki megtanult látni a sötétben is... egy sötét szobából hegedűszó halatszott... Sötét volt; igen, mint egy fasírtban... De a százados látott a sötétben is, ahogy már feljegyeztetett.”

Nem kerülheti el a figyelmünket az archaizmus, e beszédes nyom, mely a Bibliához vezet bennünket. Tartsuk szem előtt a tényt, hogy a Biblia egésze –példázatosan– a belső ember útját mutatja nekünk a haláltól, az egyiptomi embertől, a föld-embertől, az ó embertől (a pusztában lévő, béna, elszáradt kezű, gutaütött, vak, sőt már büzlő halotti állapotól) az életig, az új ember megszületéséig. „Hogy levetkezzétek ama régi élet szerint való ó embert, mely meg van romolva a csalárdtság kívánságai miatt. Megújuljatok pedig a ti elméteknek lelke szerint, és felöltözzétek amaz új embert, mely Isten szerint teremtetett igazságban és valószínűs sentségében.” (Ef. 4. 22-24)

A megromlott (halott, pusztá) ember újjászületése, az újjáteremtés a Világosság előállításával kezdődik. A megromlott ember sötétségben van, s a sötétség egyúttal tétlenséget, gyümölcstelenséget jelent.

„És ne legyen közösségek a sötétségnek gyümölcstelen cselekedeteivel” (Ef. 5,11). Sötétségben minden tevékenység megbénul, mert az egyes ember nem ismeri fel a másik emberben az atyafiát. Szívében vihar, békétlenség van.

A világosság cselekedetekben lesz láthatóvá. János evangéliumának 12. verse szerint Jézus így szólt a farizeusokhoz:

„Én vagyok a világ világossága: a ki engem követ, nem járhat a sötétségben, hanem övé lesz az életnek világossága.”

A világosság tehát nemcsak fény, hanem maga az élet.

„Ő benne vala az élet, és az élet vala az emberek világossága.” (Ján. 1,1) Krisztus az élet

mennyei MAGja, (akit testi mivoltában Mária befogadott), akiben az Ige megtestesült, akit az Úr Segítőül küldött.

Ez a mag, az Ige a „föld-emberbe” kerülve hozza tehát mozgásba a cselekvőképelen, „gutaütött” embert, s termi benne – mint jó fa – a jó gyümölcsöt. A Szentlélek (Szellem) gyümölcssei pedig: a szeretet, az öröm, a békeség, a békerülés, a szívesség, a jóság, a hűség, a szelidség, a mértékletesség. (Gal.5.22)

A MAG be nem fogadásának jele a sötétség.

„A világság a sötétségben fénylik, de a sötétség nem fogadja be őt... Az övéi közél jöve, és az övéi nem fogadják be őt.” (Ján.1.5,11)

A bibliai római századosok ajtót nyitnak a kopogtatónak, befogadják a magot, és a hitük a vezeték, melyen át a szeretet energiája cselekvőképessé teszi őket.

Az első római százados kapernaumi (Mt. 8, 5-13). Az ő példázata megmutatja, hogy a sötétségből, a gutaütött állapotból való kivetett út, az exodus első lépése: az Ige kérése.

„Aki kér, az mind kap” – közismert a bibliai biztatás, de vajon értjük-e?

A görög ige – lambano – pontos fordítása itt is nélkülözhetetlen. Kap, amennyiben maga is tesz érte valamit. Megfelelőbb kifejezéssel tehát: Aki kér, az mind vehet, vételezhet.

Kapernaum jelentése: a Segítő falvából, a Vigasztaló falvából való. A százados ott lakozik, ahol a Segítő, a Vigasztaló feltalálható („mikor pedig beméne Jézus Kapernaumba...”). A hegyi beszéd (az Ige hirdetése: a tanítás, a magvetés, a kopogtatás) után elmegy Jézushoz kérni őt, a Segítőt: „Uram, az én szolgám otthon gutaütötte fekszik, és nagy kínokat szenved”.

A bánáság önmagában nem fájdalmas. A cselekvőképesség hiánya az, ami a szolgát (a századosot) kínozza. Elcseszésében nem méltatlankodik és követel, hanem alázatos szívvel kér. („Uram, nem vagyok méltó...”). Jézus tudja, érti és ki is jelenti: a századosban megszületett az új, a cselekvőképes ember („még az Izraelben sem találtam ilyen hitet! Eredj el...”).

A belső ember újjászületésének ez az első, talán legnehezebb lépése: az alázat, mely képessé tesz a hit valóságának elfogadására.

A cezáreai Kornélius is egyike a római századosoknak. Ő az, akiről „feljegyeztetett”, hogy lát a sötétben (Ap. Csel.10.) „Ez látásban világosan, hogy az Istennek angyala beméne ő hozzá, és monda neki: Kornélius!” Cezáreában él, melynek jelentése nyilvánvaló: a császár városában. Isten angyala (küldötte, követe) nevén szólítja: „Kornélius!” Isten mindenkit külön-külön szólít meg egyéni, csak neki szóló üzenettel.

Kornéliusnak Péter hozza meg az Igét. Péter a tenger mellett (emberek sokasága), a kikötőben lakik egy tímárnál, akit Simonnak hívtak. A tímár munkáját tisztátalannak tekintették, de Simon a Ráhallgató, Meghalló volt. (Ez volt Péter eredeti neve is.)

Péter a történet másik szereplője. Számunkra ő nem kevésbé érdekes, mint Kornélius.

Látomása van neki is: tisztátalan állatok jönnek le egy lepedőben összekötve, és azt a parancsot kapja, hogy ölje meg és egye meg őket. Ő azonban háromszor utasítja a parancsot! Jobban tudja, mi a tiszta, mint az Úr!

Mégis képes „alámenni”, fogadni a pogány küldötteket, sőt engedelmessé elmenni Kornélius házába. Péter példája azt mutatja, hogy mindenki másképp és más időben jut el a parancs teljesítéséig. (Lehet, hogy valaki már csak „nyúlzagú cihák” közt.) Meglehet, hogy kezdetben nem értjük a parancsot, de „gondolkodhatunk felőle”, mint Péter.

Hajnóczy ismerte a római századosokat, közülük Kornélius példázatát transzponálta

A parancs főszövegébe. Ennek nagy jelentőségű (láttuk, még a tanítvány számára is új) tanítása pedig az, hogy Isten nem személyválogató, azaz „minden nemzetben kedves öelötte, aki őt féli és igazságot cselekszik.”

Az istenfélelem a Bibliában a vigyázást, a ráfigyelést, nem pedig a hatalom előtti rettegést; az igazságot cselekvés pedig az isteni rendhez, törvényhez való gyakorlati, a mindennapokban megnyilvánuló igazodást jeleníti.

A parancs egyik központi gondolata, kínzó kérdése a befogadás lehetetlensége.

„Valaki kopog – gondolta. Még nem szabad beengednem. Várom a parancsot. De valaki kopog.”

Ennek következménye a tértelenség, a halálig tartó út a sötétben. A százados hasonlatos Iván Iljicshez, aki a legfontosabb információt (respice finem) mindennap az órájára vésvé magával hordja, mégsem ismeri azt. Ez az információ a rejtélyes parancs, amire a főhős egy életen át várakozik. Nem ismeri, pedig minden nap magával hordja a szíve fölött, sőt mutatoujjával többször meg is érinti. A parancs elvész az információ-áradatban (a sötétség modern birodalmában).

A hívás MEGTÖRTÉNT, („valaki kopog”), de benne nem tudatosult. („Ők hívnak engem. Várok. Ők hívnak majd.”)

Tulajdonképpen az ő státusa nem tisztázott: hírvívó (követ), avagy hírszerző (kém)? Mindkét megközelítés szövegszerűen igazolható. Hírvívó, aki információt hoz le fentről, hiszen lát, sőt egyedül lát ez összevissza, fasírtba gyúrt világban? Megváltó, akinek küldetése van?

Hírszerző, akit „odaátról” át Dobtak, kiképeztek, álcáznak, aki lebukhat? Bukott angyal?

Úgy tűnik, outsider, a két világ között áll, nem tartozik egyikhez sem.

Az álcázása a mintának tekintett polgári létformába, az ún. „rendes emberek” körébe való beilleszkedésre irányul, a szükségszerű kudarc előrevetítődik, mivel a küldetés teljesíthetetlen.

Hajnóczy engesztelhetetlen gyűlölettel, de mindig újra és újra fellépő kéttelyle és hitelenséggel – s egyúttal a parancs megtagadása miatti büntudattól gyötörve – veszi számba (szinte dantei precizitással) ennek az emberfajának a megnyilvánulásait.

A MINTA: a realitás, a két lábbal a földön, a „rendíthetetlen sziklatalajon” (A véradó) álló, józan és kiszámítható ember, aki sanda szemmel néz minden elkülönbözőre.

Ehhez viszonyítva pozícióalkodó Hajnóczy outsider hőseinek helyzete. „Mindenáron meg akarta találni a pontot, amelyhez képest bemérheti helyzetét” (Temetés). E „bemérés” eredménye zavarba ejtően szánalmas: ebből a szemszögből nézve az elkülönült link és felelőtlen életvitelt folytat, nem iszik, hanem vedel, konzumnőkkel él, csak alkalmi munkát vállal, dolgozni csak annyit dolgozik, hogy éhen ne döögjön, zsebre dugott kézzel máskál, fütörészik...még takarékkönyve sincs.

A többiek nemigen kedvelik, „valahogy mindenkinek a begyében van” (Munkaterápia).

Időnként elszánt és megfeszített akarattal kísérletet tesz arra, hogy a RENDnek legalább a külsődleges jegyeire szert tegyen: „átvillant rajta a gondolat, hogy megnyiratkozik és megborotváltatja magát” (Temetés). Megpróbál hasonlítani, „egy szép napon felnövekedni” a kimosdott-kiborotvált MINTÁHOZ. ILYEN VOLT, ILYEN LESZ – biztatja önmagát nem kis iróniával. Ám igyekezete rendre kudarcra ítéltetik.

„A siker: bűn.” (Jézus menyasszonya) E gondolat a Hajnóczy-univerzum újra meg újra felbukkanó búvópatakja, mely kéréllhetetlen bizonyossággal szabja meg a főhős/szerző/narrátor „lírai alapmagatartásának” kereteit.

Hajnóczy minden írása „mélyvízbe merülő írás” (Balassa Péter), melynek bármely pontján ejtett keresztmetszete a valóság imaginárius létmódját sugallja.

A realitás olyan egyetemes fogalom, melyben a valóságnak tényleges sokszínűsége és gazdagsága kell, hogy megmutatkozzon. Hamvas Béla szerint az írástudók feladata „a profánság átka alatt nyöszörgő embernek a primordiális poetikus valóságot megmutatni, és az elsötétült prózai ész helyére az őseredeti imaginációt helyezni.”

„Van, amit az ember nem tesz meg... Nem tagadja meg önmagát, mert csak az első lépést nehéz megtenni a hamisság útján” halljuk az opponáló Hajnóczyt. Ám e szembenállása nem az irreális, idealista, individualista vagy pláne beteges magatartásának eredménye, mint ahogy „az elsötétült prózai ész” azt velünk elhitetni szeretné. Amikor Hajnóczy „ízlést és méltóságot” követel a világban, amikor fájdalmasan hiányol „egy részvétet kifejező kéz-vagy arcmozdulatot”, amikor kijelenti, hogy „nem különben szükség van törvényre és mértékre, amely általános érvénnyel bír, s minden helyzetben mindenki számára egyaránt határt szab, elválasztva a helyes cselekedettől a helytelen”, akkor a Tanítás, a Parancs leglényegét fogalmazza meg hívebben, mint a sok tartuffe.

Ő valóban vérről írta történeteit, melyek a fájdalomtól is távolságot tartva reflektálják a beilleszkedés lehetetlenségét és ezzel egyidejűleg a magány elviselhetetlenségét.

„Jézus egyedül volt... Jézus felébredt.”

Rákossné Horváth Erzsébet